

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Idem docet de Judæis, quod cap. i docuit de Gentibus, scilicet eos esse in peccatis, et egere fide et gratia Christi.

Primo ergo redarguit Judæos, qui ex data sibi lege Gentiles quasi peccatores condemnabant, cum ipsi eadem patrarent. Unde docet Deum justum judicem cuique tam Judæo, quam Gentili redditurum secundum opera.

Hinc secundo, vers. 13, assertit non auditores, sed factores legis justificari, atque non solos Judæos, sed et Gentes habere legem a natura sibi inditam.

Tertio, vers. 17, arguit Judæos quod ex lege sua alios doceant, non seipsos; quodque faciant eadem que in aliis carpunt.

Quarto, vers. 25, docet circumcisionem veram esse, non externam, sed internam, quæ consistit in observatione legis; quæ est circumcisio cordis in spiritu, non littera; coram Deo, non coram hominibus.

1. Propter quod inexcusabilis es, o homo omnis, qui judicas. In quo enim judicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ judicas. 2. Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt. 3. Existimas autem, o homo, qui judicas eos qui talia agunt, et facis ea, quia tu effugies iudicium Dei? 4. An divitias bonitatis ejus, et patientiæ, et longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? 5. Secundum autem duritiam tuam, et impenitentis cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, et revelationis justi iudicii Dei, 6. qui reddet unicuique secundum opera ejus: 7. iis quidem, qui secundum patientiam honi operis, gloriam, et honorem, et incorruptionem quærunt, vitam æternam: 8. iis autem, qui sunt ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, erudentur iniquitati, ira et indignatio. 9. Tribulatio, et angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primum, et Græci: 10. gloria autem, et honor, et pax omni operanti bonum, Judæo primum, et Græco: 11. non enim est acceptio personarum apud Deum. 12. Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt: et quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur. 13. Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur. 14. Cum enim Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex: 15. qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, 16. in die, cum judicabit Deus occulta hominum, secundum Evangelium meum per Jesum Christum. 17. Si autem tu Judæus cognominaris, et requiescis in lege, et gloriaris in Deo, 18. et nosti voluntatem ejus, et probas utiliora, instructus per legem, 19. confidis teipsum esse dncem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt, 20. eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ et veritatis in lege. 21. Qui ergo alium doces, teipsum non doces: qui prædicæ non furandum, furaris: 22. qui dicis non mœchandum, mœcharis: qui abominaris idola, sacrilegium facis: 23. qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras. 24. (Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes, sicut scriptum est). 25. Circumcisio quidem prodest, si legem observes: si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est. 26. Si igitur præputium justitiæ legis custodiat, nonne præputium illius in circumcisionem reputabitur? 27. et judicabit id quod ex natura est præputium, legem consummans, te, qui per litteram et circumcisionem prævaricator legis es? 28. Non

enim qui in manifesto, Judæus est: neque quæ in manifesto, in carne, est circumcisio: 29. sed qui in abscondito, Judæus est: et circumcisio cordis in spiritu, non littera: cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

1. PROPTER QUOD INEXCUSABILIS ES, O HOMO OMNIS; QUI JUDICAS. IN QUO ENIM ALTERUM JUDICAS, TEIPSUM CONDEMNAS, etc. — *q. d.* Quia Gentes, quæ non intellexerunt gravitatem et supplicia peccatorum, uti præcessit in fine cap. præcedent., ob peccata tamen, quæ faciunt, aut quibus consentiunt, dignæ sunt morte; hæc de causa multo magis vos, o Judæi, qui intellexistis ex lege Moisaica gravitatem peccatorum, et penas quas Deus peccatoribus intentat; quique Gentes ob peccata sua judicatis et condemnatis, et tamen eadem facitis et perpetratis, digni estis morte. Taxavit Apostolus, cap. præced., Gentes Gentiumque scelera, quibus veritatem Dei in injustitia detinuerunt; hic eadem, imo potiori de causa taxat Judæos. Nam, ut dixi cap. præced., vers. 18, proposuit thesim, quod scilicet sine fide et gratia Christi omnes sint peccatis et iræ Dei obnoxii: illam ibidem probavit ostendendo Gentes fuisse et esse in peccatis et iræ Dei: hic eandem probat, idem ostendendo in Judæis, indeque concludit, cap. iii, omnes tam Gentes, quam Judæos indigere Christo Christique fide et gratia, ut justificentur et salventur. Secundo, probabiliter Maldonatus in *Notis manuscriptorum*: Respicit, ait, Paulus ad vers. 20 et 21, cap. i: « Ita ut sint inexcusabiles, » etc. *q. d.* Cum Deus eos qui se cognoverunt, sed non sicut Deum glorificaverunt, tradiderit in passionem ignominiam, eos, inquam, qui veritatem detinent in injustitia; sequitur eos inexcusabiles esse cum alios male agentes damnant: ipsi enim similia, imo pejora et fœdiora faciunt; sed mutat personam tertiam in secundam, quia convertit se ad eos, eosque alloquitur et redarguit, ad majorem emphasim. Adhuc enim generatim culpât Apostolus omnes fide et gratia Christi destitutos, tam Gentiles quam Judæos, ut patet vers. 9, usque ad vers. 17, ubi se convertit ad Judæos.

Judæi
etiam
quibus
Gentes
vitiis im-
plicati.

4. AN DIVITIAS BONITATIS EJUS, ET PATIENTIÆ, ET LONGANIMITATIS CONTEMNIS? — « Divitias bonitatis » vocat exuberantem Dei benignitatem. Sic passim per catachresin *divitias* sumit Paulus pro copia et abundantia, ut cap. xi, vers. 33: « O altitudo divitiarum sapientiæ! » Sic alibi vocat « divitias gloriæ, divitias gratiæ, » etc. Et profani *divitias* pro *divitiis* capiunt. « Divitias bonitatis Dei, inquit Origenes, ille agnoscere potest, qui considerat quanta in terris mala quotidie homines gerant, et quomodo pene omnes declinantes et simul inutilis facti latam et spatiosam perditionis ambulanti viam: si quis consideret quanti in Deum quotidie blasphemant, et in celum extendunt linguas suas. Jam quid de fraudibus, de sacrilegiis et pœculis dicam? Si quis ergo hanc boni-

tatem Dei, et sustentationem ejus, et patientiam contemnit, ignorat quod per hæc ad poenitentiam provocatur, sed nos non dissolvat hoc, et tardos ad conversionem faciat: quia rursus patientiæ ejus et sustentationis certa mensura est. » Vide Phtarchum, lib. *De Sera Numinis vindicta*; ubi illud Euripidis de Deo pertractat: « Cunctatur; talis est enim Numinis natura (1). »

AD POENITENTIAM TE ADDUCIT? — Græce sic utitur *ἀναγὼν σε ἔγωγ*, id est ad poenitentiam te agit et impellit? « Adducit » ergo, id est adducere cupit et conatur, et quantum in se est adducit. Vide cap. 32.

5. SECUNDUM DURITIAM TUAM, ET IMPEHNENTIS COR, THESAURIZAS TIBI IRAM. — « Theaurizas, inquit Bernardus, serm. *De Triplici misericordia*, tibi thesauros iræ, pro prorogatis thesauris misericordiæ, quos contemnis, et evacuas in te misericordiam Dei. » Pulchre S. Augustinus, in *Psal. 6*, ad illa verba, « Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine, » ex hoc Apostoli loco docet jam tempus esse misericordiæ, futurum autem tempus esse iudicii.

Nota: « Cor durum est, inquit Origenes, cum mens humana velut cera frigore iniquitatis obstricta, signaculum imaginis divine non recipit. » Egrege vero idipsum depingit S. Bernardus, lib. 1 *De Consider. ad Eugenium*: « Quid est, inquit, cor durum? idipsum est quod nec compunctione scinditur, nec pietate molliitur, nec movetur precibus, minis non cedit, flagellis induratur; ingratum ad beneficia est, ad consilia infidum; ad judicia sævum, inverecundum ad turpia, impavidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad divina; præteritorum obliviscens, presentium negligens, futura non providens. Ipsum est, cui præteritorum, præter solas injurias, nihil omnino non præterit, presentium nihil non perit, futurorum nulla nisi forte ad ulciscendum prospecto seu preparatio est: et, ut in brevi cuncta horribilis mali mala complectar, ipsum est, quod nec Deum timet, nec hominem reveretur. »

Nota secundo: *Iram* vocat hic Apostolus ullo-nem, quæ more thesauri collecta deprometur, et universa in peccatores in die iudicii effundetur. Simile dat S. Hieronymus: « Sicut, inquit, qui paulatim arcam intendit, tempus dat alteri ut fugiat; qui si fugere nolit, tanto fortius sagitta emissa configitur, quanto majori tempore arca intensio fuit facta: sic Deus, qui læneos habet

(1) Vers. 4, *q. d.* Apostolus: Tu alios omnes crudeliter damnas, dum Deus omnes benignitatis suæ divitias in te effudit, nec tantum peccanti breves iudicium concedit, sed longa potentia te invitat.

Cordia
duri pul-
chra hy-
poly-
pista.

pedes, sed ferreas manus, tarditatem supplicii

imperite hoc asserit: nam primo, merces et meritum sunt correlativa, merces enim meriti

loco pro-
meriti pro-

ad eadem pertinent scilicet, puta musci, xiv. 10. Ceterum...

parceret Deus; non autem Gentibus; aut si Judaeos bene agentes premiaret, non autem Gentiles, vel contra, non faceret contra justitiam distributivam, nec peccaret, quia libertate et jure domini sui uteretur; nec enim cupiam aliquid debet, ac consequenter nec ordinem, nec indifferentiam personarum in gratiarum suarum distributione servare tenetur, sicut in regni et imperatorum officis distribuendis ordinem et indifferentiam hanc servare tenetur princeps et magistratus. Quae de re plura dicam II *Timoth.* iv. 8. Vide et S. Augustinum, *epist.* 93, et Fulgentium, *De Gratia Christi*, cap. XXI.

Vers. 12. 12. QUICUMQUE ENIM SINE LEGE (scripta scilicet et Mosaica, uti fuerunt Gentiles) PECCAVERUNT, SINE LEGE FERIBUNT, — id est sine sententia legis Mosaicae, quae mortem suis transgressoribus intendit, damnabuntur: sed mitius quam Judaei, quia punientur juxta severitatem legis, non scriptae et Mosaicae, sed tantum naturalis, in quam cognitum peccaverunt. Ita *Cœcumenius*. Probat hic Apostolus, quod non sit personarum acceptio apud Deum, quodque Deus indifferenter tribuet et puniat operantem malum, sive is Judaeus sit, sive Graecus, ut dixit *vers.* 9.

Vers. 13. 13. NON ENIM AUDITORES LEGIS JUSTI SUNT APUD DEUM, SED FACTORES LEGIS JUSTIFICABUNTUR. — Nota, justificari tripliciter in Scriptura sumi: Primo, significat ex peccatore fieri justum; secundo, ex justo fieri justiore; tertio, modo forensi, justum vel justiore censeri et pronuntiant. Omnibus hisce modis hic capitur (est enim indefinita et generalis haec Apostoli sententia), sed maxime tertio, nam *res justificari* opponit hic Apostolus *res perire et judicari*, sive condemnari, *vers.* praeced. Primo ergo « factores legis justificabuntur, » quia opera fidelis, timoris, spei, poenitentiae, quae fiunt ex legis praescripto, peccatorem disponunt et preparant ad justitiam, itaque dispositive et meritoe de congruo ex peccatore faciunt justum eumque justificant.

Secundo, quia opera charitatis omnisque virtutis, quae fiunt ex praescripto legis, si fiant a justo ex charitate aut gratia, de condigno merentur justitiae augmentum, atque justitiam justis conservant et augent.

Tertio, denique, quia eadem declarant operantem esse justum. Qui enim facit justitiam sive opera justa, hic est justus et ab omnibus habetur justus.

Nota, Apostolum supponere haec opera fieri ex fide et gratia Christi; agit enim de tota legis observatione, deque operibus vere bonis. Deoque acceptis ad vitam aeternam, quae non possunt esse, nisi nascentur ex fide, ut patet *cap. iii.* in fine. Tantum enim Apostolus hic probare intendit, solam legis notitiam non sufficere ad justitiam, sed insuper ad eam requiri bonam actionem et observantiam legis. Quod valde notandum est contra haereticos, qui solam fidem volunt

justificare. Calvinus, ut hoc Apostoli telum effugiat, respondet Apostolum loqui tantum de justitia politica, ut scilicet, quis videatur justus coram hominibus: ad hanc enim requiri opera externa.

Verum hoc falsum esse patet ex ipsis Apostoli verbis, quibus ait de hisce justificatis: « Justi sunt apud Deum. » Deus ergo (non autem homines, ut vult Calvinus) judicabit eos esse justos, eo quod legem et justa opera legis fecerint, quibus facti sunt justus vel justiores revera apud Deum et in oculis judicioque Dei; ac consequenter Deus non nude credentibus, sed bonum operantibus reddet quasi mercedem gloriam, et vitam aeternam, ut dixit Apostolus *vers.* 7 et 10. « Justificari ergo apud Deum, » est apud Deum justum fieri, et justum declarari. Apostolus enim *res justificari* hoc versu exponit per *res justum fieri*; cum ergo dicat, non credentes, sed factores legis justificari, patet justitiam non ex fide, qua quis credit, sed ex operibus, quibus facit legem, homini obvenire.

Secundo, idem patet ex eo quod, ut fatetur Beza in *cap. iii.* *vers.* 20, justitiae Dei repugnet, ut aliquem pro justo habeat, qui vere justus non sit: prius ergo factor legis justificari, id est justus fieri, debet, quam a Deo justus declarari possit.

Dices, eum justum fieri et factum esse per fidem praeviam operibus, quam fidem et justitiam per fidem jam acceptam postea justus per opera bona declarat et demonstrat: ita ut justificatio propria fiat per fidem, declaratio vero justificationis postea fiat per opera bona. Verum hoc dici nequit. Primo, quia, ut dixi, Apostolus pro eodem habet justificari et fieri justum, ergo cum ait: « Factores legis justificabuntur, » *res justificabuntur* non tantum significat: Justi declarabuntur, sed etiam significat: Revera justis fiant et erunt.

Secundo, haec responsio ex diametro repugnat verbis Apostoli; ait enim: « Non auditores legis justus sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur. » Subsumo, atqui dum quis tantum pure credit per fidem, est tantum auditor, non factor legis: ergo si credens, hoc ipso quo credit, sine operibus, imo ante opera, justificatur, verum erit quod auditor legis, non autem factor legis justificetur, cujus contrarium directe hic assertit Apostolus.

Tertio, quia Judaei credebant Deo et legi; et tamen contra eos hanc sententiam intorquet Apostolus, dicens: « Non auditores, sed factores legis justificabuntur. » Ergo clarum est ex mente Apostoli, non per solam fidem, sed per opera fidei nos justificari.

Objeit Beza, loco jam citato: Si ex operibus justificamur, ergo Deus non justificat nos, sed ipsi nos facimus justos per opera nostra. Respondet: Primo, idem posse inferri ex fide spe-

Charitas haerens de alia sine operibus, justificat.

Tripliciter ergo agitur: agitur notantur, non per fidem solam, sed per opera bonum hominum justificat.

Declaratur cap. iii. ubi dicitur: qui non operantur, non erunt justus.

ciali Bezae, hoc modo: Si credendo Christum pro me esse passum, hoc ipso justificor; ergo justifico me ipsum, hoc enim credere meum est: nam credere est actus non Dei, sed hominis credentis.

Respondeo ergo secundo, negando consequentiam; non enim homo, sed Deus homini praeparanti se ad justitiam, atque poenitenti gratis invidit justitiam: homo ergo poenitens dicitur se disponere ad justitiam; Deus autem solus proprie dicitur eum justificare. Quod si homo jam justus sit, tum per bona opera meretur quidem augmentum justitiae, id est charitatis et gratiae; sed illud ipsum solus Deus justo infundit, ac consequenter et hunc proprie solus Deus magis justificat.

Ex dictis patet, perperam Calvinum et Bezam hunc locum Apostoli sic exponere, quasi in se quidem verus sit, sed tamen contineat conditionem et rem impossibilem, q. d. Apostolus: Si quis facere posset legem, hic justificaretur; verum, quia nemo potest facere legem, ulpote cum omnes sint peccatores, haec de causa quaerenda est alia justificatio, ut scilicet justificemur non ex operibus, sed ex fide Christi, per quam justitia Christi nobis applicetur et imputetur: itaque famus justus, non justitia operum nobis inherente, sed justitia Christi nobis imputata. Haec enim sunt tria principia et axiomata Calvinii.

Primum: « Impossibile est nobis prestare quae lex jubet. » Secundum: « Promissio legalis annexa conditioni impossibili nihil probat. Talis est: Si sis factor legis, justificaberis. » Tertium: « Qui pra aliis multum progressi sunt (inquit Calvinus, lib. III *Instit.*, cap. XIX, sect. 4) in via Domini, si legem Domini intueantur, quidquid tentant aut meditantur operis, maledictum esse videtur. » Equidem talem esse Calvinii ejusque sequacium progressum in via Domini facile crediderim. Verum haec expositio perversa, violenta, inepta et blasphema est, planeque evertit et pervertit sententiam et mentem Apostoli. Nam primo, Apostolus hic nostram justitiam non in audita, nec in fide, sed in factura et impletione legis fidei, constituit, uti jam ostendi: ergo si nulla, imo impossibilis est haec justitia, quae consistit in observatione legis, nulla prorsus erit in homine justitia, eritque justitia homini impossibilis.

Id rursum plane patet ex iis quae dixit Paulus in praeced. *vers.* 3, 6, 9, ad quos hic respicit et refert sese: ibi enim dixit, quod Deus reddet unicuique secundum opera, scilicet, quod iis qui sunt secundum patientiam boni operis, reddet vitam aeternam; quodque gloria, honor et pax sit omni operanti bonum. Si enim bono operi et bene operanti quasi merces redditur gloria et vita aeterna, ergo in bono opere sita est justitia: nam vita aeterna nonnisi justitiae est merces et premium.

Secundo, haec propositio: « Factores legis justificabuntur, » non est conditionalis. — patet, sed

assertiva: sicuti ergo, si dicas: Non spectatores, sed luctatores et victores in agone coronabuntur, recte ex hac propositione inferam, aliquos posse esse victores, posseque luctari et vincere in agone: ita pariter, cum ait Apostolus: « Non auditores, sed factores legis justificabuntur, » recte inde sequitur aliquos posse esse factores legis, posseque facere et implere legem. Unde et subdit Apostolus hic, quod « Gentes naturaliter ea quae legis sunt, faciunt. »

Tertio, si haec Apostoli propositio est conditionalis, habens conditionem impossibilem, ergo est impossibilis, significatque rem impossibilem. Nam cum conditio est impossibilis, etiam id quod hanc conditionem requirit, est impossibile. Ut si dicam: Homo habens alas volare potest; haec propositio est quidem conditione vera, absolute tamen est falsa et impossibilis. Nam cum conditio, scilicet habere alas, sit homini impossibilis, impossibile quoque homini est volare, quod hanc conditionem, scilicet alas, requirit. Pari ergo modo justitia homini erit impossibilis, cum conditio, quam requirit hic Apostolus, scilicet factura legis, sit homini impossibilis, secundum Calvinum; ac consequenter, secundum Calvinum, haec Apostoli propositio: « Factores legis justificabuntur, » simpliciter et absolute erit falsa.

Quarto, dicere quod homini, etiam per gratiam Christi adjuto, legem implere sit impossibile, est ingens blasphemia in Deum et in Christum: hoc enim reipsa est dicere Deum esse tyrannum, ut pote qui praecipiat nobis impossibilia; legem enim Dei, sive quam praecipit Deus implere, secundum Calvinum nobis est impossibile. Rursum, hoc ipsum est dicere Christum non sufficienter nos redemisse, Christique gratiam esse infirmam et inefficacem ad implendam legem, et ad superandum peccatum.

Vere et christiano S. Augustinus, et ex eo Concilium Arausicum et Tridentinum, *sess.* VI, *cap. xi*: « Deus, inquit, impossibilia non jubet, sed jubendo monet et facere quod possis, et petere quod non possis, et adjuvat ut possis. »

44. CUM ENIM GENTES, QUAE LEGEM NON HABENT, NATURALITER EA, QUAE LEGIS SUNT, FACIUNT, EJUSMODI LEGEM NON HABENTES, IPII SIBI SUNT LEX. — Occurrit hic Paulus tacite objectioni: Quomodo Gentes, si legem non habent, possunt contra legem peccare? Respondet eas aliam habere legem naturaliter inditam, quam factam et contra quam peccant. Itaque sibi ipsi sunt lex, id est instar legis, quae damnantur. Redit enim ad *vers.* 12, quasi ad scopum hujus capituli et praecedentis, scilicet, ut probet tam eos, qui sub lege, quam eos, qui sine lege viverunt, id est tam Judaeos, quam Gentes peccatores esse et opus habere fidei et gratia Christi.

Dices: Quomodo Gentes naturaliter ea quae legis sunt, faciunt?

Respondet primo Zuinglius: Numa, inquit,

Cato, Scipio et similes Gentiles probi et justii sine fide Christi salvi facti sunt naturaliter, id est virtute legis naturalis quam servabant. Sed Lutherus hoc arguit ut Pelagianum, et recte: id enim docet hic Origenes, qui semina jecit pelagianismi, et ipse Pelagus, epist. ad Demetriadem: ac proinde hæc ejus expositio damnata est a Concilio Milevitano, can. 5.

Secundo, S. Thomas, et monachus Andreas Vega, lib. VI in Concil. Trident., cap. xxi, volunt Apostolum loqui de Gentibus, quæ cognitionem quidem Dei, boni et mali tantum habent naturalem; sed tamen in voluntate habent supernaturale gratiæ auxilium quæ legem totam impleant et Deo placeant. Verum hoc acriter oppugnat Michael Medina, lib. IV De Recta fide, cap. vii. Nam certum est ex Apostolo, Hebr. xi, 6, et ex toto ejus discursu hic, atque ex Concilio Tridentino, sess. VI, can. 3, sine fide et cognitione supernaturali impossibile esse legem implere et justificari, ac Deo placere.

Sine cogitatione supernaturali impossibile est justificari.

Lyrano explicatio rejicitur.

Tertio, Lyranus censet Apostolum loqui de Gentibus, quibus Evangelium necdum erat prædicatum, habentibus fidem supernaturalem unius Dei, sed non Christi, qui servantes legis naturalis præcepta salvabantur. Verum et hoc falsum est. Nam semper fides saltem implicita Christi et observatio legis charitatis, quæ est supernaturalis, fuit necessaria ad salutem.

Quarto, Commentarius adscriptus S. Ambrosio hunc locum explicat de Gentibus fidelibus. Hæc, inquit, faciunt legem, id est credunt in Christum naturaliter, quia recta ratio naturalis testatur eis fidem Christi, tot miraculis et signis testatam, esse amplectendam. Sed hoc contortum est, nec satisfaci: quia licet Gentes sic crederent naturaliter, tamen naturaliter non implerent legem; quod tamen hic asserit Apostolus.

Quinto, melius S. Augustinus, De Spirit. et Litt., a cap. xxvi ad xxx; Prosper, Contra Collat., xxii; Fulgentius, De Gratia Christi, cap. xxvi, Anselmus et Pererius putant Apostolum loqui de Gentibus conversis ad fidem Christi, quæ naturaliter, id est non ex lege Mosaica, sed natura per Christi gratiam (quæ naturæ conformis est: sicut enim vitium est contra naturam, ita virtus est secundum naturam illicque conformis) sanata, reparata et roborata, legem implet; de his enim immediate ante dixit: « Factores legis justificabuntur. » Et vers. 10: « Gloria et pax omni operanti bonum, Judæo primum et Græco. » De his etiam agit vers. 26 et 28.

Hæc retiarum et Salmeronis expositio: loqui scilicet Apostolum de Gentibus ante Christum pie et sancte in lege naturæ Deo servientibus, per fidem et gratiam Dei; quales fuerunt Job, Jehro, Melchisedech, Naaman Syrus et alii.

Sexto, planius et plenius ad litteram Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, Primasius, Sedulius, Haymo, Cyprianus, lib. III

ad Quirinum, cap. xcix; Hieronymus ad Algas, Quest. VIII (S. Augustinus etiam, cap. xxviii jam citato, expositionem hanc admittit, licet priorem preferat), D. Soto, Cajetanus et passim recentiores, accipiunt hunc locum Apostoli de Gentibus in gentilismo viventibus; itaque debere accipi patet, ex voce naturaliter et quæ legem non habent, scriptam scilicet Mosis, vel Christi (nam Gentes ad Christum conversæ habent legem Evangelicam, quæ plenior et perfectior lex est, quam fuerit lex Mosis data Judæis), sed tantum conscientie legem et vermem accusandam et defendentem habent. Ipsimum secundo, patet ex eo quod hic Apostolus probare velit tam Gentes, quam Judæos egero gratia et fide Christi: ergo tam hos, quam illos intelligit, qui sine fide Christi sunt, q. d. Nolite superbiere, o Judæi, contra et supra Gentes, propter legem Mosaicam, quasi auditores legis justificentur: Gentes enim non habentes scriptam legem, illam naturaliter habent inditam, quæ eos dirigit et impellit, ut pleraque opera legis naturalis perficiant naturaliter, id est ductu, lumine et impellente (1).

Dices cum S. Augustino: Paulo ante dixit Apostolus, « Factores legis justificabuntur; » atqui Gentes sine fide non possunt justificari: ergo cum eas vocat factores legis, non intelligit illas sine fide, sed conversas ad fidem.

Respondet: « Factores legis, » scilicet totius « justificabuntur; » Gentes autem licet faciant ea legis quæ facilia sunt, ut honorare parentes, dare elemosynam, cavere furta et cædes, non tamen possunt totam legem facere et implere sine fide et gratia Christi, tum quia legem fidelis, spei, charitatis, et alias quæ supernaturales sunt, per naturam et naturæ vires implere non possunt: tum quia etiam difficiles leges naturæ, ut, Non concupisces, diliges Deum magis quam te et alias quasvis, si ingruat gravis tentatio, sine ope et viribus gratiæ implere non possunt. Nam gravi tentatione diu suis viribus resistere nequeunt, sed ad hoc egent gratia Dei. Ubi diligenter attende: Non dicit Apostolus, Gentes facere, vel implere legem; sed « ea quæ legis sunt, » id est aliqua, puta faciliora, legis præcepta facere: cum vero ait, justificari eos, qui faciunt, non dicit « ea quæ legis sunt, » sed legem, scilicet totam et integram. Hoc autem fieri nequit sine fide et gratia Christi.

Gentibus ante Christum possunt aliquid legis præcepta implere, non tamen omnia.

Tabernaculum legem faciunt iustitiam.

15 et 16. QUI OSTENDUNT OPUS LEGIS SCRIPTUM IN CORDEBUS SUI, TESTIMONIUM REDDENTE ILLAS CONSCIENTIA IPSORUM, ET INTER SE INVICEM COGITATIONIBUS (ita legendum est cum S. Cypriano et Bibliis Romanis, non cogitationum, ut legunt alii) ACCUSANTIBUS, AUT ETIAM DEPENDENTIBUS, IN DIE CUM

(1) Igitur cum qñs; h. l. opponitur qñs, non significat ingenium prava educatione corruptum, sed usum rectum rationis, cujus facultas homini agnata est. Sic rō dikazo qñs, et rō dikazo hōmō distinguit Aristoteles, ac jurisperiti jus naturale ac civile.

JERICABIT DEUS OCCULTA HOMINUM, SECUNDUM EVANGELIUM MEUM, PER JESUM CHRISTUM. — Pro cogitationibus, græce est λογισμῶν, id est ratiocinationibus, vel disceptationibus, « accusantibus, » scilicet hominem, etiam Gentilem, cum male agit (ut quod pollutio sit peccatum, dicitur homini naturaliter conscientia: quia de ea juvenes erubescunt, anguntur, et in aliis judicant illam esse rem a ratione et naturali honestate et pudore abhorrentem, frædam et turpem), et « defendentibus » hominem, cum bene agit: quibus scilicet cogitationibus et disceptationibus conscientia utitur, ut hominem bene aut male egisse convincat, quæ conscientia testis est omni exceptione major, Gentes habere legem menti inditam; isque testis maxime apparebit « in die judicii, » ubi propria conscientia, vel excusabit, vel accusabit quemque apud Deum, qui judicabit « per » hominem « Jesum Christum. » Ita Theophylactus.

Nota hic insigne documentum morale. In basilica cordis humani Deus tribunal constituit, legesque in ejus tabulis incidit digito suo, rationem creavit judicem, conscientiam actorem, testes cogitationes, quæ vel accusant vel defendunt ipsum hominem reum. Hoc enim hisce verbis clare significat Paulus. Et hoc voluit Menander, cum dixit: Ἐπορεύσθε ἀπὸ τοῦ σκεπτικῆς τοῦ Θεοῦ, id est, Mortalibus cunctis conscientia est Deus, id est instar et vice Dei. Et Psal. lxxv, 6, cum ait: « Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine. » Hinc ad judicium hoc ipsius hominis causas Deum retulisse legimus: nam Davidi proposita est causa propria sub specie litis alienæ, et rogatus judicium tulit contra seipsum sententiam dicens: « Vivit Dominus, quoniam filius mortis est vir qui hoc fecit, » II Reg. xii, 5. Et ab Achab simili stratagemate exorta est adversus seipsum mortis damnatio, illis verbis pronuntiata: « Hoc est judicium tuum, quod ipse decrevistis, » III Reg. xx, 40. Et quorsum ista, rogabis, enigmata? ne scilicet humani cordis varities delictum: sum elevaret, et Dei justitiam crimineretur, data opera est, ut ipse reus peccati gravitatem liber ab affectu examinans, contra seipsum pro meritis supplicium decerneret. Atque hoc sibi voluit David, cum protestatur: « Tibi soli peccavi, etc., ut justifieris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris, » id est, ego me fateor graviter deliquisse, at hæc confessione tua resplendat justitia, et obtestatorum ora claudantur.

Merito fidelis David delictum suum palam fatetur: audent enim aliquando cor humanum sagax Deo ipsi mentiri velle, ut videre est apud Jeremiam, cap. ii, vers. 23: « Quomodo dicis: Non sum polluta, post fœdum non ambulavi? vide vias tuas in convallibus, » etc. Et iterum, vers. 33: « Quid niteris bonam ostendere viam tuam? Ego judicio contendam tecum, eo quod dixeris: Non peccavi, » etc. Et Petrus ait Act. v, 3: « Cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui

Sancto? » Et Achaz ad Isaiam, cap. vii, vers. 12: « Non petam, inquit, et non tentabo Dominum. » De Deo se bene mereri dixit impius Achaz, quod noluit illum tentare, cum revera illi potius diffidat. Et Saul gloriarur I Reg. xv, 20, dicens: « Inno audivi vocem Domini, et ambulavi in via, per quam misit me Dominus, etc. Tullit autem de præda populus oves et boves, ut immolet Domino, » etc. Sed infra se prodiit: « Peccavi timens populum, et obediens voci eorum, » Has ergo larvas et mendaces conscientie excusationes revelat et dispellit Deus, cum conscientiam sibi ipsi ob oculos ponit, ut ipsa se accuset et condemnet, quod maxime facit in die judicii, ideoque addit Apostolus dicens: « In die, cum judicabit Deus occulta hominum. » Ita Prado, in cap. viii Ezechiel.

Jam si ita conscientia nostra nosipsos, imo seipsam accusabit in die judicii, cogita quomodo te accusabit demones tui jurati hostes. Audi S. Augustinum in Conc. ad catechum, tom. VI: « Præsto erit adversarius diabolus, recitabuntur verba probationis nostræ. Et si talis inventus fuerit quisque, ut debitor ex hæc via migret: exultabit ille adversarius in conspectu severissimi judicis, superiore se esse declamans, agensque talem causam apud talem judicem: æquissime, inquit, iudex judica; justitia et judicium præparatio sedis tuæ. Judica meum esse, qui tuus esse noluit; meus est, mecum damnandus est. Post reuentionem, ut quid invasit pannos meos? Quid apud eum impudicitia faciebat, cui ipse reuuntiaverat? Quid intemperantia, quid avaritia, quid ira, quid cætera mea? Postremo, æquissime fugientem a me, confugientem ad te, postea cum meis quibus reuuntiaverat, apprehendi, invasorem detinui. In ipsa quodammodo mea possessione a me apprehensus est. Quid in theatro faciebat reuantiator turpium voluptatum? Theaurizavit sibi iram in die ire. Hæc omnia mea post reuentionem invasit, meus esse voluit, et mea concepivit judicia; judica æquissime, quoniam quem tu non indignatus es tanto pretio liberare, ipse mihi se postmodum voluit obligare. Poterint os aperire is, qui post professionem suam talis inventur, ut juste diabolo ad dicatur? » Unde concludit: « Videte quid agatis, filii mei, fratres mei, videte quid agatis, quomodo hæc professionem vestram custodiat. Contestamur vobis ipsum judicem, omnesque potestates cœlestes, que et nos audiunt admonentes, et vos excipiunt profidentes, ne in vacuum gratiam recipiatis; sed corde integro, tota virtute renuntiate tam damnosam diaboli hereditatem. »

SECUNDUM EVANGELIUM MEUM, — secundum quod de die judicii ejusque pœnis et præmiis evangelizare et docere soleo, edoctus a Christo: ita Theophylactus.

Hinc disse, contra hæreticos ad Evangelium pertinere, non solum prædicationem fidei gra-

tue et salutis per Christum promissae, sed etiam iusti iudicii, quo Deus reddet unicuique secundum opera sua, ut hic ait Apostolus.

17. SI AUTEM TU IUDÆUS COGNOMINARIS, ET REQUIESCIS IN LEGE. — Supple ex præced. : Et tamen ipsam legem non facis, nec observas; gravior hac de causa damnaberis, q. d. Si tu, o Judæe, gloriaris, quod sis Judæus, quodque legis sis peritus, ita ut in doctrina legis conquiescas, et tamen legem ipsam non facis, non impleas, merito sane acerbis punieris. Pro si autem, legit noster Interpres a ßi. Sic etiam legit Origenes, Ambrosius et Theophylactus. Jam legitur Græce *βῆ*, ecce, ita quoque legunt Theodoretus et Eumenius, et sic sententia independens est et absoluta.

18. ET PROBAS UTILIORA. — *δοκίμους τὰ διακρίματα*, quod alii vertunt, *examinas ea quæ discrepant*. Sed noster Interpres planiuscum Theophylacto vertit, *probas utiliora* : quia, ut recte Budæus annotavit, *δοκίμους* aliquando idem est, quod *συνεχόμενα*, id est utile esse.

19 et 20. CONFIDIS TEIPSUM ESSE DUCEM CECORUM, ETC. HABENTEM FORMAM SCIENTIÆ ET VERITATIS IN LEGE. — « Habentem formam, » Græce *μορφήν*, id est formationem, formulam, regulam agendorum et credendorum, q. d. Putas, o Judæe, te habere in lego, qua alios doceas eamdem legem, scientiam et cultum Dei, ut eos ad vitam et pietatem efformes. Ita Theophylactus.

21. QUI ERGO ALIUM DOCES, TEIPSUM NON DOCES : QUI PRÆDICAS NON FERANDUM, FURARIS. — Pulchre et vere S. Prosper : « Bene, inquit, docere et male vivere, quod aliud est quam se sua voce damnare ? » Et S. Bernardus, lib. II *De Consider. ad Eugen.*, ante medium : « Monstrosa, inquit, res est gradus summa, et animus infimus; sedes prima, et vita ima; lingua magniloqua, et manus otiosa; sermo multus, et fructus nullus; vultus gravis, et actus levis; ingens auctoritas, et nutans stabilitas: facies rugosa, et lingua nugosa. » Idem Bernardus, serm. 3 in *Vigil. Nativ. Domini.*, damnat eam doctrinam, quæ operibus bonis destituitur, « namque veram esse scientiam docet eam, quæ vivam componit et mores emendat : « Scientia, inquit, ista in primo gradu operatur penitentiam et dolorem, ut risum in luctum, eantum in plañctum, in meorem convertat : et incipit tibi displicere, quæ vehementer ante plañcerant, et illa specialiter horreas, quæ specialiter et appetbas. Sic enim scriptum est : Quia qui addit scientiam, addit et dolorem, ut veracis et sancte scientiæ sit dolor subsequens argumentum. In secundo vero gradu operatur correctionem, ut jam non exhibeas membra tua arma iniquitatis peccato, sed coerceras gulam, jugules luxuriam, superbia deprimas et facias servire corpus sanctitati, quod iniquitati ante servierat. Penitendo enim sine correctione non proderit, sicut Sapiens ait : Unus

Doctrina
bonis
operibus
destituta
damnabilis
est.

edificans, et unus destruens, quid prodest ei nisi labor ? qui enim baptizatur a mortuo, et iterum tangit eum, nihil proficit lavatio ejus. Sed quia hæc diutius haberi non possunt, nisi circa se multa circumspeditione mens indefessa vigilet et attendat, in tertio gradu operatur sollicitudinem, ut jam sollicitus incipiat ambulare cum Deo suo et ex omni parte scrutetur, ne vel levisima re, tremende illius majestatis offendatur aspectus. In penitentiâ accenditur, in correctione ardet, in sollicitudine lucet, ut interior et exterior renovetur. »

In Vitis Patrum, lib. V, cap. x, ait Abbas Pastor : « Si quis docet aliquid et non facit quod docet, similis est puteo, qui omnes ad se venientes sariat et sordes delet; seipsum autem purgare non potest, sed omnis spurcicia et immunditia in eo est. »

22. QUI ABOMINARIS IDOLA, SACRILEGUM FACIS, — dum scilicet avaritia victus, res idolis consecratas, vel demoniis immolatas, contra legem usurpas, ait S. Chrysostomus et Theophylactus; vel etiam dum vota violas, aut res sacras suffuraris, aut vendis et profanas. Hoc enim est sacrilegium, et qui hoc facit, est sacrilegus.

23. CIRCUMCISIO QUIDEM PRODEST, SI LEGEM OBSERVES. — « Circumcisio prodest, » non per se ad justificandum saltem adultos; sed qua facit te esse ex populo Dei signato, cui Deus creditur sua eloquia, ut ait Paulus, cap. seq., vers. 2. Erat enim circumcisio primo, signum distinctivum populi Dei ab aliis populis, qui verbi Dei ac cultus divini, veræque religionis et pietatis erat hæres.

Secundo, erat signum rememorative peccati originalis, quod per generationem in posterum transfunditur : hæc enim generatio, et consequenter transfusio peccati originalis fit membro illo, quod circumcidebatur.

Tertio, circumcisio erat signum præfigurativum Messie, pariter et participativum : nam circumcisio primo Messias et Evangelium, uti promissum, ita et revelatum est.

Quarto, erat signum commonitorium circumcisionsis spiritalis, ut scilicet vitia a corde suo reserarent.

26. SI AUTEM PRÆPUTIUM LEGIS SIS, CIRCUMCISIO TUA PRÆPUTIUM FACTA EST, — q. d. Si legem violas, licet circumciscus sis, perinde tamen es, ac si præputium haberes et gentilismum induisses. Reprimi hic Paulus arrogantiam Judæorum glorianum de sua circumcissione. Ita Theophylactus.

SIGITUR PRÆPUTIUM (id est præputiatum Gentilis) JUSTITIAS LEGIS CUSTODIAT, NONNE PRÆPUTIUM ILLIUS IN CIRCUMCISIONEM REPUTABITUR ? — q. d. Si Gentilis legem custodiat, tunc incircumcisio illi non obicit, sed reputabitur potius ac si esset circumciscus, quia custodia legis tantum, imo amplius, illi valebit, quam Judæo valeat circumcisio : quia,

ut Theophylactus ait, vera circumcisio est præcisio non carnis, sed peccatorum, sive est ipsa actio vera et bona præcisio a vitis; præputium vero est mala et turpis actio.

Nota, « præputium » hic posteriore loco capi proprie pro incircumcissione, priore vero capi pro præputiato, id est Gentili. Sic etiam capitur vers. 27, et sæpe inferius. Per hebraismum enim ponitur abstractum pro concreto. Vide *Can. 21. Adde*, quod Judæi ad majorem Gentilium detestationem, vocabant eos non præputiatos, sed « præputium; » se vero ad majorem honorem vocabant non circumciscos, sed « circumcissionem, » ut patet *Ephes. II, vers. 11.*

Nota secundo: Præcepta moralia vocantur hic *justitia*, Græce *δικαιοσύνη*, id est justificationes legis, quia præscribunt id quod æquum et justum est, quodque hominem justum facit, ut dixi *Psal. cxviii, in initio.*

27. ET JUDICABIT (id est, damnabit) ID QUOD EX NATURA EST PRÆPUTIUM (id est, ex genere et nativitate præputiatum, sive Gentilis; sic *Galat. II, 13*, dicitur : « Nos natura, » id est, genere et prosapia, « Judei »), LEGEM CONSUMMANS (puta, si legem faciat et consummet), TE, QUI PER LITTERAM LEGIS ET CIRCUMCISIONEM (id est, te, qui habes litteram legis et circumcissionem, et tamen) PRÆVARICATOR LEGIS ES.

Nota grecismum, per litteram, id est, habens litteram. Sic enim sumitur a Græcis *βῆ*. Simile est *I. Timoth. II, 13* : « Salvabitur per filiorum generationem, » id est salvabitur filios generans, « si permanserit in fide, » etc.

Secundo, tamen et melius *et* per proprie hic capias : quia littera nuda legis sine Christi gratia irritat concupiscentiam et peccatum, ut ait Paulus cap. VII, vers. 13. Hinc *II Cor. III, 6 et 7*, ait, litteram legis occidere, et Mosis ministerium in legislatione vocat « ministrationem mortis et condemnationis : » hinc rursum, *I ad Corinthios XV, 56*, dicit quod « virtus peccati » sit lex. Sic ergo Judæus per litteram, sive legem, quasi occasione incitantem, prævaricator est legis.

Nota secundo : Solet Apostolus legem Mosaicam vocare *ῥημάξ*, id est litteram, vel scripturam. Primo, quia illa lex a Deo in tabulis lapideis fuit scripta.

Secundo, quia lex hæc indicabat Christum et ad eum homines deducebat : sicut scriptura et littera indicat conceptum scribentis, ipsamque rem quæ scribitur.

Tertio, quia lex nuda et a Christo separata erat, quasi *ῥημάξ*, id est quasi mortua quædam scriptura, quæ ad saltem parum, vel nihil proderat; quia videlicet morbum, puta peccatum et concupiscentiam in visceribus nostris latentem indicare duntaxat, non autem sanare poterat: quin vero eandem magis irritabat et acuebat, ut jam dixi. *De* de causa littere huic Apostolus opponit spiritum et gratiam Christi animas vivificantem.

28. NON ENIM QUI IN MANIFESTO JUDÆUS EST (per externam et publicam Judaismi observationem et professionem) : NEQUE QUE IN MANIFESTO, IN CARNE, EST CIRCUMCISIO. — Subaudi, hic verus Deoque placens Judæus, hæc vera Deoque placens circumcisio est.

29. SED QUI IN ABSCONDITO JUDÆUS EST, — qui scilicet in corde et spiritu, per legis observantiam, fidem et gratiam, Christum (qui seopus est legis, quemque lex tota clamat et proficitur) confitetur. Subaudi, hic vere apud Deum Judæus est, et filius Abrahæ spiritalis. Alludit ad nomen patriarchæ Judæ (ab hoc enim, utpote patriarcha, omnes posteri dicti sunt Judæi, non autem a Juda Machabæo, ut aliqui opinati sunt); hebraice enim dicitur est *יְהוּדָה Jehuda*, id est confitens, sive laudans, scilicet Deum, *Genes. cap. XXIX, XXXV et XLIX, vers. 8*. Sic a Juda natus Judæus est confitens Deum, in Christo, quasi Messia a Deo misso, qui tum ex Deo, tum ex Juda et Judæis natus est : juxta promissa Juda facta, *Genes. XLIX, 10.*

ET CIRCUMCISIO CORDIS, — quæ cor, id est mentem, circumcidit a vitis et passionibus, scilicet, hæc vera et Deo grata est circumcisio. Vide S. Cyprianum, tractatu *De Circumcisionis ratione*, tom. III.

IN SPIRITU, NON LITTERA. — Primo, Toletus sic explicat, q. d. Hæc circumcisio cordis fit « in spiritu, » id est, in anima per præcisionem vitiorum; « non littera, » id est, non in corpore, cujus circumcisio jussa est littera legis.

Secundo, hæc cordis circumcisio fit spiritu, id est secundum sensum spiritalem legis, non autem litteralem, qui est de circumcissione carnali. Ita S. Augustinus.

Tertio, hæc circumcisio cordis fit « spiritu, » id est gratia adiuvante et sanante, non « littera » docente et minante, id est sit per gratiam, non per legem. Ita S. Augustinus, *De Spir. et Litt.*, cap. VIII. Hoc tertium magis genuinum est, magisque ex mente ac phrasi Apostoli. Sic enim ipse loquitur *II Cor. III, 6.*

Quarto, concinnius ad Græca Maldonatus, *et in spiritu, non littera*, refert non ad *circumcisio* (hæc enim non fit in littera, sed in carne), sed ad *et Judæus, q. d. Non* qui scripta lege, legisque littera, sed qui animo et spiritu Judæus est. Judæum enim esse vocat legem habere. Id constat ex relativo *et*, id est *cujus*, uti jam dicam.

Cujus (scilicet Judæi, non autem circumcisionsis; Græcum enim *et*, cum sit masculinum, Judæum respicit, non circumcissionem) LAUS NON EX HOMINE, SED EX DEO EST, — q. d. Talis absconditi, interni et spiritalis Judæi laudator est Deus cardiognostes. Ita Oecumenius. Vel secundo, « cuius laus est, » cuius laus queritur et expectatur a Deo, q. d. Qui se Deo interius, non autem hominibus exterius probare et placere contendit, qui

Judæum
significat
hebraice
confitens
et lau-
dans
Deum.

Triplex
est
circum-
cisio
cordis.

non ab hominibus, sed a Deo laudari cupit et querit, hic vere Judæus est spiritalis, eo sensu quem dixi vers. 28.

Hinc tropologicè S. Hieronymus (vel potius Paulinus, ut vult Erasmus; aut certe Maximus Taurinensis, ut vult Marianus), epist. ad Teresiam, de vera circumcissione, quæ extat tom. IV operum S. Hieronymi, querit cur Deus, non in aure, digito aliave patenti corporis parte, sed in membro, quod absconditum est, circumcissionem instituerit. Et respondet, hancque dat

causam: « Illud, inquit, figuravit Dominus, quod postmodum monstravit, ne justitiam nostram coram hominibus faceremus; sed in occulto, coram eo solo, cui soli nihil est occultum, et quæ solum remuneratore bonorum novimus esse factorum. Unde non in carne palam, sed in occulto cordis Judæi esse debemus, non littera, sed spiritu. Nam littera oculis subjacet nostris, spiritus nobis carnalem refugit aspectum, ut laus juxta Apostolum ex Deo, non ex hominibus sequatur. »

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ex dictis cop. i et ii concludit omnes homines, tam Judæos, quam Gentiles, esse sub peccato, et egere gratia Christi.

Primo ergo, ne Judæos offendat, dicit eos præcellere Gentibus in eo quod Judæis credita sint eloquia et promissa Dei, quæ Deus fideliter adimplet, etiamsi nonnulli eorum fuerint et sint increduli: est enim Deus verax; omnis autem homo mendax.

Secundo, vers. 9, æquat Judæos Gentibus, in eo quod omnes sint sub peccato, idque multis Scripturæ testimoniis probat.

Tertio, vers 20, docet eosdem a peccato liberari et justificari, non ex operibus legis, in quibus gloriabantur Judæi, sed ex fide in Christum propitiatorem.

1. Quid ergo amplius Judæo est? aut quæ utilitas circumcissionis? 2. Multum per omnem modum. Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei; 3. quid enim si quidam illorum non crediderunt? Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? Absit. 4. Est autem Deus verax: omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: Ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris. 5. Si autem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid dicemus? Numquid iniquus est Deus, qui infert iram? 6. (secundum hominem dico.) Absit. Alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum? 7. Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius: quid adhuc et ego tanquam peccator judicor? 8. et non (sicut blasphemamur, et sicut aiunt quidam nos dicere) faciamus mala ut veniant bona: quorum damnatio justa est. 9. Quid ergo? præcellimus eos? Nequaquam. Causati enim sumus, Judæos et Græcos omnes sub peccato esse, 10. sicut scriptum est: Quia non est justus quisquam: 11. non est intelligens, non est requirens Deum. 12. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. 13. Sepulcrum patens est guttur eorum, linguæ suis dolose agebant: Venenum aspidum sub labiis eorum. 14. Quorum os maledictione et amaritudine plenum est: 15. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. 16. Contritio et infelicitas in visceribus eorum: 17. et viam pacis non cognoverunt. 18. Non est timor Dei ante oculos eorum. 19. Scimus autem, quoniam quæcumque lex loquitur, iis qui in lege sunt, loquitur; ut omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo: 20. quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati. 21. Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est: testificata a lege et Prophetis. 22. Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi in omnes et super omnes qui credunt in eum: non enim est distinctio. 23. Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei. 24. Justificati gratis per gratiam ipsius. per redemptionem

nem, quæ est in Christo Jesu, 25. quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiæ suæ, propter remissionem precedentium delictorum, 26. in sustentatione Dei, ad ostensionem justitiæ ejus in hoc tempore: ut sit ipse justus, et justificans eum, qui est ex fide Jesu Christi. 27. Ubi est ergo gloria tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non: sed per legem fidei. 28. Arbitrari enim justificari hominem per fidem sine operibus legis. 29. An Judæorum Deus tantum? nonne et Gentium? immo et Gentium. 30. Quoniam quidem unus est Deus, qui justificat circumcissionem ex fide, et præputium per fidem. 31. Legem ergo destruximus per fidem? Absit: sed legem statuimus.

Vers. 1. Judæi præ Gen. tit. hebræi. Gentia.

1. Quid ergo amplius Judæo est? — Occurrit hic Apostolus objectioni, q. d. Si veræ sunt quæ dixi cap. n. de inani Judæorum lege et circumcissione, quodque Deus Gentilem æque ac Judæum premiet, si servet legem, et puniat, si eam non servet: ergo in nullo videtur Judæus præcellere Gentilem. Respondet, negando id ex dictis suis sequi. Ostendit ergo hic, in quibus Judæus præcellat Gentilem.

Nota: pro quid amplius, græce est τι τὸ περισσόν; id est quid eximium Judæo est? quid magni, quid insigne et illustre habet Judæus præ Gentili? περισσόν enim aliquando supervacaneum, aliquando ἑκείθεν, id est selectum et eximium significat.

2. AUT QUÆ UTILITAS CIRCUMCISIONIS? MULTUM, — scilicet utilis est circumcisio, multumque amplius habet Judæus, quam Gentilis.

PER OMNEM MODUM, — id est omnino, omnimode.

PRIMUM QUIDEM, QUIA CREDITA SUNT ILLIS ELOQUIA DEI. — Aliqui putant τὸ primum tantum esse exordium sententiæ sermonis.

Secundo, Origenes censet τὸ περισσόν esse principium enarrationis et enumerationis, quasi Apostolus in sequentibus multa Judæorum privilegia enumeret; quod tamen nusquam apparet.

Unde tertio, optime S. Ambrosius: primum, inquit, id est præcipuum, primum, et unum et primis est, quod Deus illis, Judæis scilicet, tanquam populo præ aliis selecto, et circumcissione distincto, quasi depositariis et custodibus credidit velut depositam « eloquia sua, » id est, ut Chrysostomus et Theodoretus, legem suam; et ut alii, Scripturas sacras, in iisque promissiones et pacta divina, futurorumque mysteriorum predicationes: hæc enim sunt eloquia vetera Dei. Unde græce est λόγια, q. d. oracula, teste Hesychio; hæc enim primitus Judæi a Deo sunt revelata illisque scripto per Prophetas tradita: ita ut illa non nisi per Judæos ad Gentiles devenerint. Hæc ergo eloquia Dei solum affert Apostolus, quibus Judæus præcellit Gentilem; licet plura alia afferre videret, ut divinam erga Judæos benevolentiam, protectionem et beneficentiam, veram fidem et religionem, miracula, sacramenta, sacrificia, sanctos Prophetas, judices, reges, Messiam

eis promissum, et ex eis natum, atque his similia: hæc, inquam, afferre hic potuisset Apostolus; sed noluit, quia hæc omnia vel explicite, vel implicite continentur in eloquiis Dei. Unde subdit Apostolus:

3. Quid enim si quidam illorum non credide-
runt? Numquid incredulitas eorum fidem Dei evacuabit? — Occurrit novæ objectioni: Quomodo credita sunt Judæis eloquia Dei, cum multi eorum

illis non crediderint? Respondet: Esto aliqui non crediderint, Deus tamen ex parte sua credidit eis sua eloquia ac promissa, eaque fideliter adimplevit: nec enim hominum incredulitas vel infidelitas evacuare vel enervare potest Dei fidem, id est fidelitatem, ut scilicet Deus non stet promissis, quæ fecit patribus, maxime de Messia ex Judæis nascituro, omnesque fideles justificaturo, in eloquiis S. Scripturæ ipsis credita. Hic vides per eloquia Dei completi Apostolum promissa Dei.

Nota: Objicit sibi hanc Judæorum incredulitatem Apostolus, ut quasi aliquid agens, pungat et perstringat eorum infidelitatem, qua Christo et Evangelio credere noluerunt.

Nota secundo: pro evacuabit, græce est καταργήσω, id est otiosam, evanidam, inefficacem, irritam reddet. Respondet enim Hebræo כִּי לֹא פָרַהּ, vel הִפְרִיחַ hephir. De quo plura Galat. v. 4.

4. ABSIT. EST AUTEM DEUS VERAX, OMNIS AUTEM HOMO MENDAX. — Vox autem ponitur hic pro enim, ut vertit Syrus; vide can. 23. Dat enim causam, cur incredulitas hominum Dei fidem evacuare non possit; quia scilicet Deus est verax, omnis autem homo mendax. Græce pro est, significatius habent ὁμοιωτός, id est sit, q. d. Absit, quin potius sit et statuatur Deus verax, ut omnis homo est mendax. Unde Salmeron putat nostrum Interpretem verissime esto, et pro eo jam corrupte legi, est. Verum S. Augustinus, Ambrosius, Cyprianus, epist. ad Cornelium, et passim Latini tam codices, quam interpretes, constanter legunt est, non esto.

EST DEUS VERAX. — Nota: Veracitas virtus est inclinans hominem, ut in verbis veritatem custodiat, opponiturque mendaciorum. Fidelitas vero virtus est inclinans, ut pacta, et id quod promissum est, servetur et impleatur. Omnis ergo fidelitas

Veracitas et fidelitas describitur.